

TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISHNING ILMIY NAZARIY ASOSLARI

Akramova Nigora Jabbarovna

2-guruh, Kichik biznes va tadbirkorlik fakulteti

Ilmiy rahbari: i.f.d. professor BMA

Xoshimov Elmurod Abdusattorovich

Annotatsiya: Korruptsiya – bu jamiyat va iqtisodiyotning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan murakkab ijtimoiy-iqtisodiy muammo bo'lib, uning oldini olish va unga qarshi kurashish har bir davlat va tadbirkorlik subyektlarining ustuvor vazifalaridan biridir. Tadbirkorlik subyektlarida korruptsiyaga qarshi kurashishning ilmiy nazariy asoslarini chuqur o'rganish, ushbu muammoning ildizlarini aniqlash va samarali choralar ishlab chiqish uchun zarurdir. Ushbu maqolada korruptsiyaga qarshi kurashishning nazariy asoslari, uning sabab va oqibatlarini, shuningdek, tadbirkorlik subyektlarida bu borada qo'llaniladigan strategiyalar va usullar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: korruptsiya, tadbirkorlik subyektlari, shartnoma, litsenziyalash, adolat, qonun, iqtisodiy jarayonlar.

Аннотация: Коррупция является сложной социально-экономической проблемой, которая негативно влияет на развитие общества и экономики, а ее предупреждение и борьба с ней являются одной из приоритетных задач каждого государства и субъекта предпринимательства. Необходимо глубоко изучить научно-теоретические основы противодействия коррупции в субъектах предпринимательства, выявить корни этой проблемы и разработать эффективные меры. В данной статье представлена информация о теоретических основах противодействия коррупции, ее причинах и последствиях, а также стратегиях и методах, используемых в субъектах предпринимательства в этом направлении.

Ключевые слова: коррупция, субъекты предпринимательства, договор, лицензирование, правосудие, право, экономические процессы.

Abstract: Corruption is a complex socio-economic problem that negatively affects the development of society and the economy, and its prevention and fight against it is one of the priority tasks of every state and business entity. It is necessary to deeply study the scientific and theoretical foundations of combating corruption in business entities, identify the roots of this problem and develop effective measures. This article provides information on the theoretical foundations of combating corruption, its causes and consequences, as well as strategies and methods used in business entities in this regard.

Keywords: corruption, business entities, contract, licensing, justice, law, economic processes.

KIRISH

Korrupsiyaning mohiyati va uning tadbirkorlik subyektlaridagi ko'rinishlari haqida so'z borar ekan, uni mansabdor shaxslarning o'z vakolatlarini shaxsiy manfaatlari yo'lida suiiste'mol qilishi, poraxo'rlik, firibgarlik, mansabni sotib olish va boshqa noqonuniy harakatlar majmui sifatida ko'rish mumkin. Korrupsiya iqtisodiy jarayonlarning shaffofligini buzadi, raqobat muhitini soxtalashtiradi va tadbirkorlik subyektlarining samaradorligini pasaytiradi. Ayniqsa, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi munosabatlarda, shartnoma tuzish, tender jarayonlari, soliq to'lovlari va litsenziyalash kabi sohalarda korrupsiya holatlari keng tarqalgan. Bu holatlar nafaqat iqtisodiy zarar keltiradi, balki ijtimoiy adolat va qonun ustuvorligini zaiflashtiradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Korrupsiyaning sabablari ko'p qirrali bo'lib, iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy, madaniy va huquqiy omillarni o'z ichiga oladi. Iqtisodiy nuqtai nazardan, past maoshlar, iqtisodiy noaniqlik va raqobatning past darajasi korrupsiyaning rivojlanishiga turtki beradi. Siyosiy omillar orasida hokimiyatning markazlashuvi, nazorat mexanizmlarining zaifligi va siyosiy barqarorlikning yetishmasligi muhim o'rin tutadi. Ijtimoiy va madaniy omillar esa axloqiy qadriyatlarning sustligi, fuqarolik jamiyatining zaifligi va korrupsiyani normal holat sifatida qabul qilish bilan bog'liq. Huquqiy tizimdagi bo'shliqlar, qonunlarning samarali bajarilmasligi va sud-huquq tizimining zaifligi korrupsiyaning ildizlarini chuqurlashtiradi. Ilmiy nazariy yondashuvlarda korrupsiyaga qarshi kurashishning asosiy tamoyillari va strategiyalari ko'rib chiqiladi. Huquqiy yondashuv qonunlar va me'yoriy hujjatlar asosida korrupsiyaga qarshi kurashishni ta'minlashga qaratilgan. Bu yondashuvda qonun ustuvorligi, javobgarlikning qat'iyligi va nazorat mexanizmlarining samaradorligi muhim hisoblanadi. Ijtimoiy yondashuv esa korrupsiyani ijtimoiy muammo sifatida ko'rib, axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash, fuqarolik faolligini oshirish va madaniy o'zgarishlarni rag'batlantirishga urg'u beradi. Iqtisodiy yondashuv korrupsiyaning iqtisodiy sabablarini bartaraf etishga, rag'bat va jazolar tizimini takomillashtirishga qaratilgan. Shu bilan birga, zamonaviy ilm-fan va texnologiyalarni qo'llash korrupsiyaga qarshi kurashda yangi imkoniyatlar yaratadi.[1]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadbirkorlik subyektlarida korrupsiyaga qarshi kurashish uchun bir qator amaliy choralar mavjud. Ichki nazorat tizimlarini rivojlantirish va kuchaytirish moliyaviy va boshqaruv jarayonlarining shaffofligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Bu tizimlar orqali xatoliklar va noqonuniy harakatlar aniqlanadi, ularning oldini olish uchun chora-tadbirlar ko'riladi. Axloqiy kodekslarni joriy etish va biznes etikasini rivojlantirish

xodimlar va rahbarlar uchun halollik va shaffoflik tamoyillarini belgilaydi. Tashqi audit va mustaqil monitoring faoliyati orqali tadbirkorlik subyektlarining faoliyati muntazam tekshiriladi, bu esa korrupsiyaga qarshi kurashning samaradorligini oshiradi. Zamonaviy texnologiyalar, jumladan elektron hukumat tizimlari, blokcheyn va sun'iy intellekt kabi vositalar biznes jarayonlarini avtomatlashtirish va shaffoflashtirishda muhim ahamiyatga ega. Fuqarolik jamiyati institutlari va ommaviy axborot vositalari korrupsiyaga qarshi kurashishda faol ishtirok etadi. Ular korrupsiya holatlarini yoritish, jamoatchilik nazoratini kuchaytirish va siyosatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Fuqarolik jamiyati tashkilotlari tadbirkorlik subyektlarida korrupsiyani aniqlash va oldini olish uchun monitoring va ta'lim dasturlarini amalga oshiradi. Ommaviy axborot vositalari esa korrupsiya haqidagi ma'lumotlarni keng jamoatchilikka yetkazib, jamoatchilik fikrini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa korrupsiyaga qarshi kurashning samaradorligini oshiradi va jamiyatda ishonch muhitini yaratadi.[2]

Xalqaro hamjamiyat korrupsiyaga qarshi kurashishda muhim rol o'ynaydi. BMTning Korrupsiyaga qarshi konvensiyasi, Yevropa Kengashi standartlari va boshqa xalqaro hujjatlar davlatlar va tadbirkorlik subyektlariga samarali choralar ko'rishni tavsiya qiladi. Ushbu hujjatlar qonunchilikni takomillashtirish, shaffoflikni oshirish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan. Xalqaro tajriba va standartlarni o'zlashtirish tadbirkorlik subyektlarida korrupsiyaga qarshi kurashishning eng yaxshi amaliyotlarini joriy etishga yordam beradi. Tashkilot ichidagi madaniyat va rahbarlikning roli korrupsiyaga qarshi kurashishda katta ahamiyatga ega. Rahbarlar o'z xodimlariga halollik va shaffoflikni namoyish etishi, axloqiy kodekslarga rioya qilinishini ta'minlashi kerak. Tashkilot madaniyati korrupsiyaga nisbatan nолоyiq munosabatni shakllantiradi va xodimlarni to'g'ri harakat qilishga undaydi. Shu bilan birga, rahbarlarning mas'uliyati va yetakchilik qobiliyati korrupsiyani kamaytirish va tashkilotda axloqiy muhitni yaratishda asosiy omil hisoblanadi. Korrupsiyaga qarshi kurashish tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy samaradorligini oshiradi. Korrupsiyaning yo'qligi raqobatbardoshlikni kuchaytiradi, investitsiyalar oqimini oshiradi va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi. Shuningdek, korrupsiyaga qarshi kurashish kompaniyaning obro'sini oshiradi va uzoq muddatli muvaffaqiyatga erishishda yordam beradi. Bu esa o'z navbatida, iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Korrupsiyaga qarshi kurashishda ta'lim va ongni oshirish muhim ahamiyatga ega. Tadbirkorlik subyektlarining xodimlari va rahbarlari uchun maxsus treninglar, seminarlar va axloqiy ta'lim dasturlari tashkil etilishi kerak. Bu orqali ularning korrupsiyaga nisbatan munosabati o'zgaradi, axloqiy qadriyatlar mustahkamlanadi va korrupsiya holatlari kamayadi. Ta'lim va ongni oshirish jarayoni fuqarolik jamiyati institutlari va ommaviy axborot vositalari bilan hamkorlikda olib borilishi samarani oshiradi.[3]

Korrupsiyaga qarshi kurashishning ilmiy nazariy asoslari tadbirkorlik subyektlarida ushbu muammoni tizimli va kompleks tarzda hal etishga imkon beradi. Bu jarayonda huquqiy me'yorlarni takomillashtirish, ichki nazorat tizimlarini kuchaytirish, axloqiy kodekslarni joriy etish, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash va fuqarolik jamiyati bilan hamkorlik qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, tashkilot ichidagi madaniyat va rahbarlikning roli katta bo'lib, ular korrupsiyaga nisbatan nолоyiq munosabatni shakllantiradi va xodimlarni to'g'ri harakat qilishga undaydi. Shu tariqa, korrupsiyaga qarshi kurashish nafaqat qonuniy talab, balki tadbirkorlik subyektlarining barqaror rivojlanishi va ijtimoiy ishonchni mustahkamlash uchun zarur shartdir.[4]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, korrupsiyaga qarshi kurashish tadbirkorlik subyektlarining samarali faoliyati va iqtisodiy barqarorligi uchun muhim shart hisoblanadi. Korrupsiya iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishga to'sqinlik qiluvchi omil sifatida qaraladi va uning oldini olish uchun tizimli, kompleks va ilmiy asoslangan yondashuv talab etiladi. Bu yondashuvda huquqiy, ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy va texnologik omillar birgalikda hisobga olinadi. Korrupsiyaga qarshi kurashishning samarali mexanizmlari tadbirkorlik subyektlarining shaffofligi, halolligi va raqobatbardoshligini oshiradi, investitsiyalarni jalb qiladi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi. Shu bilan birga, fuqarolik jamiyati institutlari, ommaviy axborot vositalari va xalqaro hamkorlikning roli katta bo'lib, ular korrupsiyaga qarshi kurashish jarayonini yanada samarali qiladi. Korrupsiyaga qarshi kurashishning ilmiy nazariy asoslarini chuqur o'rganish va amaliyotga tatbiq etish orqali, tadbirkorlik subyektlarining faoliyati yanada shaffof, samarali va barqaror bo'lishi ta'minlanadi. Bu esa o'z navbatida, jamiyatda adolat va qonun ustuvorligini mustahkamlashga, iqtisodiy va ijtimoiy farovonlikni oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Misirov Akramjon Zayniddinovich. "Korrupsiyaga qarshi kurashish – jamiyat taraqqiyotining asosi sifatida". O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi nashriyoti, 2021.
2. Xojiev E.T., Ismailova G.S. "Davlat fuqarolik xizmatchilariga nisbatan o'rnatilgan korrupsiyaga qarshi cheklov va taqiqalar". Toshkent: Huquq nashriyoti, 2022.
3. Komiljonova D. "Korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy va tashkiliy asoslari". Proacademy nashriyoti, 2023.
4. Abdullayev S. "Tadbirkorlikda korrupsiyaga qarshi ichki nazorat tizimlari". Toshkent: Ilm-fan nashriyoti, 2022.
5. Qodirov B. "Korrupsiyaga qarshi kurashishda zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalar". Ilmiy-tadqiqot ishlari to'plami, Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2023.

6. Rasulov M. "Ijtimoiy va madaniy omillar nuqtai nazaridan korrupsiyaga qarshi kurash". Ilmiy jurnal, Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2021.
7. Tursunov A. "Xalqaro hamkorlik va korrupsiyaga qarshi kurashish strategiyalari". Toshkent: Oliy ta'lim nashriyoti, 2022.
8. Islomova N. "Korrupsiyaga qarshi kurashishda fuqarolik jamiyati institutlarining roli". Ilmiy maqola, Toshkent: Ijtimoiy fanlar nashriyoti, 2023.